

La no-ficció: assajos i articles

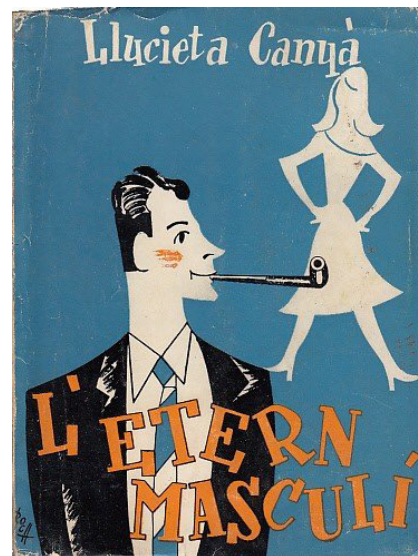
Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

En l'últim article parlàvem de l'autoficció, situada a cavall entre la invenció i l'experiència. Avui ens centrarem en un gènere literari que no sempre ha merescut l'atenció que mereix: el que es troba entre l'assaig periodístic (o sigui, no estrictament erudit) i l'artículisme assagístic (és a dir, que no es limita a l'opinió gratuïta).

Dins el camp de la no-ficció volem començar vindicant l'obra de la periodista bisbalenca Llucietta Canyà (1901-1980), que durant la Segona República va publicar *L'etern femení* (1933), i durant el franquisme, *L'etern masculí* (1957), aquest darrer tan lúcid i feminista com era possible en aquells anys de ferro. Molt abans de la tímida obertura de Fraga Iribarne, Llucietta Canyà va saber plantejar el que significa ser una dona: «És que no mereixem que ens doneu la meitat de la llotja, en el teatre del món, després de tants anys i segles de no dir ni piu?». Tant o més que aquesta clarividència, valorem en els seus llibres l'expressivitat verbal, ja que amb el màxim de vivacitat i el mínim de carrincloneria combina reflexió, exclamació, interrogació i taxonomia lúdica.

Són una minoria els articles que, una vegada publicats, acaben aplegats en un llibre. Encara són menys els que suporten una segona lectura, allunyada d'un presentisme destinat a caducar. A continuació volem destacar uns quants reculls d'articles que aguanten sense problemes el pas del temps. El primer és *Homes i situacions* (Selecta,

1976), de Josep Maria Corredor (Girona, 1912 - Perpinyà, 1981), mestre i professor universitari exiliat arran de la guerra. El llibre recull una vintena de textos, inèdits o bé publicats en català a *L'Indépendant* de Perpinyà, que Corredor va dedicar a qüestions de cultura i de política. Observador tenaç, l'autor l'encerta quan repassa els defectes del seu temps, que són si fa no fa els del nostre: l'obsessió pel cotxe, la televisió, la segona residència, la carrera dels fills, les vacances a l'estranger. Davant aquestes prioritats, l'ambició intel·lectual corre el perill d'esvair-se. Les opinions, llavors, no són fruit del coneixement sinó de les sensacions, i es produeixen en forma d'exabrupte. Per contra, *Homes i situacions* és un llibre postnoucentista (en el bon sentit del terme), ja que advoca per l'esforç de saber com a garantia d'una societat responsable. En la nota preliminar, l'autor escriu: «Un sol reconfort, enmig dels desenganys: no

Portada de *L'etern femení*, de Llucietta Canyà.
(Font: ABEBOOKS)

haver volgut sucumbir a la temptació del ressentiment».

No som gaire lluny del to ecumènic i desapassionat que impregna els arti-

Josep Maria Corredor, a l'esquerra, a la dècada dels setanta. Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (MIQUEL BATALLER).

Miquel Berga, el 2014.

Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT AVUI (MANEL LLADÓ).

cles de Miquel Berga (Salt, 1952), fins ara recollits en tres ocasions: *Amants i altres estranys* (1999), *No fer res i altres ocupacions* (2007) i *Un aire anglès* (2018). El mateix autor resumeix les regles que governen el seu articulisme: «No empenyar, no mostrar indignacions irades sobre els afers del món i no pontificar». El que hi predomina és la ironia entesa com a distància higiènica entre el tema i el columnista. Comprensiu davant del *pathos* i escèptic davant de l'*ethos*, Miquel Berga es fa càrrec de totes les misèries i fuig dels redemptors com de la pedregada. En els seus articles, l'humor és un assumpte molt seriós, una de les millors medicines en aquest món que es resisteix a enfonsar-se del tot.

El tercer llibre que volem destacar és *Els convidats de pedra* (2015), que no es pot considerar un recull d'articles més o menys miscel·lanis, sinó un volum que inicialment va aparèixer en forma d'articles que ja apuntaven en una sola direcció. Ponç Puigdevall (Sant Feliu de Guíxols, 1963), conegut sobretot per les belles crítiques negatives que ha publicat sobre literatura catalana contemporània, mostra aquí la seva admiració

per un seguit de llibres que mereixen més reconeixement del que tenen, la majoria escrits durant el primer terç del segle XX. Versió catalana i darrerència de *Los raros*, de Rubén Darío, *Els convidats de pedra* omple llacunes del lector i alhora satisfà les expectatives més altes de la prosa periodística.

L'aplec de Puigdevall es completa amb el d'un altre guixolenc, nascut set anys després. Em refereixo a *Notes sobre literatura* (2012), de Toni Sala, dedicat sobretot a autors reconeguts, només que llegits amb una atenció peculiar, amb un respecte que no s'ha de confondre amb l'adopció de punts de vista anteriors, i menys encara amb el servilisme: Víctor Català, Verdaguier, Maragall, Ruyra, Bertrana, Porcel. Un dels pocs autors que comparteixen Sala i Puigdevall és un altre guixolenc, Gaziell, de qui tots dos comenten el llibre més lúcida i més trist: *Meditacions en el desert*.

A *Els noms de Rusiñol* (1999) Margarida Casacuberta (Olot, 1964) també escriu com a lectora, més que com a especialista, només que se centra en un sol autor, el de *L'auca del senyor Esteve*. En comptes d'escriure un tractat universitari ordenat de manera cronològica, farcit de dades indiscutibles i de citacions *in extenso*, Casacuberta configura un discurs únic i intransferible, distribuït de manera temàtica, ja que va desvelant com era vist Santiago Rusiñol pels qui l'envoltaven. Al capdavant, la gran obra de Rusiñol va ser la construcció de si mateix, de manera que la successió de les seves

facetes (pintor i escriptor, bohemí i patum, malalt i vitalista) bé es pot llegir com una novel·la.

Acabem recomanant un dels millors assajos sobre la llengua i la literatura catalanes, obra d'un altre professor de la Universitat de Girona, August Rafanell (Barcelona, 1963). L'assaig és poc conegut perquè està amagat dins el llibre *Notícies d'abans d'ahir: Llengua i cultura catalanes al segle XX*, que quan es va publicar, el 2012, va passar sense pena ni glòria. En concret ens referim a *La destrucció del català durant el franquisme*, un text de 170 pàgines, profusament il·lustrat, que ens recorda el tractament que el règim va dispensar a la nostra llengua en àmbits com l'escola, les editorials, el nomenclàtor, els mapes, la universitat, els premis literaris, les estrenes teatrals... Rafanell ho documenta amb un extens aparat bibliogràfic, però també hi afegeix dades extretes de la seva experiència com a ciutadà amb memòria. El resultat és un text amb voluntat (reeixida) d'estil, rigorós però no pas neutral, amb una base històrica i una interpretació pròpia.

Amb l'article d'avui hem acabat la sèrie que ens ha permès fixar el paisatge de la nostra prosa: els principals autors de ficció (conte, novel·la curta i novel·la) i de no-ficció (autobiografia, dietarisme, assaig, periodisme). En els pròxims articles anirem repassant els recursos literaris, començant pel que es troba en el llindar del text: els epígrafs.

Margarida Casacuberta, durant la inauguració del Festival MOT 2016. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. ALEIX CLARIÓ.)